

Valsts pētījumu programmas “Letonika eiropiskas sabiedrības attīstībai” konceptuālais ietvars

Commented [LFD1]: Latvijas Zinātņu akadēmijas piedāvājums programmas nosaukumam.

1. Saskaņā ar Zinātniskās darbības likuma 13. panta otrās daļas 3. punktu apstiprināt valsts pētījumu programmu “Letonika eiropiskas sabiedrības attīstībai” (turpmāk - programma).

2. Noteikt Izglītības un zinātnes ministriju par atbildīgo institūciju programmas īstenošanā.

3. Programmas kopējais finansējums ir 6 200 000 *euro* laika posmam no 2021.-2024. gadam. Programmu finansē no Izglītības un zinātnes ministrijas valsts budžeta programmas 05.00.00 “Zinātne” apakšprogrammas 05.12.00 “Valsts pētījumu programmas” līdzekļiem.

4. Programmas virsmērķis – attīstīt eiropisku un iekļaujošu Latvijas zināšanu sabiedrību, kuras pamats ir demokrātiskas vērtības un latviešu valoda.

5. Programmas mērķis – radīt risinājumus un zināšanas, lai sekmētu ilgtspējīgu Latvijas sabiedrības un valsts attīstību. Tas ietver nepieciešamā cilvēkkapitāla un zināšanu bāzes paplašināšanu, izglītības transformācijas iespēju izpēti, kā arī valodas, vēstures, kultūras un Latvijas iedzīvotāju un diasporas identitāšu veidošanās pētniecību.

6. Lai sasniegtu programmas mērķi, noteikt šādus uzdevumus:

6.1. Latvijas vēsture, iedzīvotāju un diasporas identitātes.

6.1.1. Uzdevuma priekšmets ir Latvijas vēstures izpēte un zināšanu iegūšana iedzīvotāju identitātes konceptuālā ietvara izstrādei. Tas iekļauj sekojošus izpētes virzienus. (a) Dažādu identitāšu līmeņi (lokālās, nacionālās, grupu u.c.), to savstarpējo mijiedarbība un nozīmība (*salience*), tajā skaitā identitāšu veidošanās un noturības mehānismi. (b) Izpratnes veidošana par Latvijas vēstures un kultūras notikumiem/norisēm un kultūras mantojumu, t.sk. nemateriālo kultūras mantojumu, kā daļu no Eiropas vēstures un kultūrtelpas.. (c) Trešās Atmodas vēsture (t.sk. politiskā pašnoteikšanās, pretošanās kustība (t.sk. nevardarbīgo pretošanos) un Augstākās Padomes loma politiskās pašnoteikšanās stiprināšanā Trešās atmodas laikā, identitāšu dinamika un padomju mantojums).

Commented [LFD2]: LZA komentārs (konceptuāli būtisks): nozīmīgi būtu izcelt tieši Satversmes un Saeimas darba pētniecību, pievērsoties Satversmē noteikto konstitucionālo vērtību izpratnei un valstiskās piederības apzināšanos, piemēram, nenoniecinošas Saeimas pozitīvās lomas pētniecību, iesaistot VPP arī procesos zinātne-sabiedrībai un sekmējot patriotisma un valstsgribas audzināšanu. Projekta periodā turklāt iekrīt nozīmīgi Latvijas valstiskumam datumi, jo 2022. gadā Satversmei un tajā noteiktajai valsts iekārtai aprit 100 gadi.

– Konceptuāli atbalstāms no IZM puses, šeit būtu arī sinerģija ar VPP Covid-19 seku mazināšanai [10. projektā](#) paveikto darbu un šīs programmas ietvaros varētu veidot arī sinerģiju šajā jautājumā ar 6.4. uzdevumu.

6.2. Izglītības transformācija.

6.2.1. Uzdevuma priekšmets ir kombinētās mācīšanās modeļu (*blended learning*) izpēte. Šis uzdevums iekļauj sekojošus izpētes virzienus: (a) situācijas analīze, (b) inovatīvu risinājumu priekšlikumi un tiem atbilstoša didaktika visās izglītības pakāpēs, (c) salāgošana ar mūsdienās un nākotnē nepieciešamām

Commented [LFD3]: LZA komentārs (papildinošs): jāizvērs punkts par paplašinātu vēstures pētniecību, ieskaitot ideju vēsturi, politiskās, reliģiskās un filosofiskās domas vēsturi, sabiedrisko kustību vēsturi, vērtību un ideoloģiju tapšanas un ideoloģiju dekonstrukcijas vēsturi, kā arī reģionālo vēsturi, kas nozīmīga reģionālās reformas īstenošanā.

prasmēm un kompetencēm; (d) cilvēkcentrēta mācīšanās un zināšanu sabiedrība; (e) izglītības digitālās pārveides iespējas un riski.

6.3. Demogrāfija un migrācija.

6.3.1. Uzdevuma priekšmets ir mūsdienu demogrāfijas un migrācijas procesu izpēte. Šis uzdevums iekļauj sekojošus izpētes virzienus: (a) mūsdienu demogrāfijas un migrācijas procesu analīze, (b) to lokālie un starptautiskie tiesiskie aspekti, efektīva vadība; (c) reemigrācijas stimulēšana, starptautisko talantu piesaiste un noturēšana (kultūras, zinātnes, un radošo industriju sfērā); (d) jaunatbraucēju integrācija un iekļaujoša sabiedrība.

Commented [LFD4]: LJZA piezīme: nevienlīdzības mazināšana padara uzdevumu pārāk izplūdušu, tā būtu jāskata citu VPP un instrumentu kontekstā kā viens no lielajiem valsts un ES mērķiem. Der arī pārbaudīt, vai par iepriekš minēto migrācijas un demogrāfijas prognozēšanu nav jau diezgan daudz aktuālu pētījumu.

6.4. Inovatīva un iekļaujoša pārvaldība.

6.4.1. Uzdevuma priekšmeti ir demokrātijas apdraudējumi un valsts noturība. Šis uzdevums iekļauj sekojošus izpētes virzienus: (a) risinājumi sabiedrības līdzdalības veicināšanai demokrātijas procesos, tai skaitā gan vēlēšanās, gan inovatīvās līdzdalības formās (piem. līdzdalības budžetēšana, elektroniskās petīcijas, pašvaldību referendumi), (b) sabiedrības iesaiste politikas veidošanā un noturība pret dažāda veida draudiem; (c) uzticība institūcijām un (d) stratēģiskās komunikācijas loma pārvaldībā.

6.5. Latviešu valoda 21. gadsimtā.

6.5.1. Uzdevuma priekšmeti ir: mūsdienu latviešu valodas pētniecība ar statistiskās, vizualizācijas un korpusa veidošanas un analīzes metodēm, jauni lingvistikas virzieni, dažādu sabiedrības grupu lingvistiskie ieradumi. Digitālā infrastruktūra (valodas korpusi un tehnoloģijas) latvistikas pētniecībai un latviešu valodas apguvei un to pielietojums pētniecībā un tautsaimniecībā. Latviešu valodas prasmes un lietojuma kvalitāte izglītības iestādēs un diasporā. Visām sabiedrības grupām pieejama un iekļaujoša latviešu valoda (t.sk. cilvēkiem ar dzirdes, redzes, kustību un uztveres traucējumiem. Zīmju valoda un vieglā valodā).

Commented [LFD5]: LJZA piezīme: 6.5. ir apvienots ar 6.8. fokusējot uzmanību uz latviešu valodu (pamplūsmu) un digitālu rīko ieviešanu, bet 6.6. apvienots ar 6.7., fokusējot uzmanību uz lībiešu valodu un dialektiem kā no pamatplūsmas atšķirīgām izpausmēm un digitālās pētniecības bāzes radīšanu. Abos gadījumos novērsta dublēšanās ar 7. sadaļu.

6.6. Latvijas lingvistiskā daudzveidība.

6.6.1. Uzdevuma priekšmeti ir: Latvijas lingvistiskās vides reģionālā savdabība, valodas lietojuma areāli, dialektu un izlokšņu saglabāšana, vietvārdu sistēmas un vietējais lietojums. Latgaliešu rakstu valodas un lībiešu valodas pētnieciskā bāze un digitalizācijai, jaunvārdu un terminoloģiju izstrāde. Lībiešu valodas apguve, pētnieku sadarbība un ataudze.

7. Programmas īstenošanā noteikt šādus kopīgus (horizontālos) uzdevumus:

7.1. veidot un attīstīt starpdisciplināras un iekļaujošas starptautiski konkurētspējīgas zinātnieku grupas, kas zinātniskajā darbībā izmanto jaunākās pētniecības metodes un tehnoloģijas;

7.2. nodrošināt pētniecības procesa un pētījuma rezultātu ietekmi uz šādām mērķa grupām:

7.2.1. pētniecības kopienu, attīstot pētniecībai nepieciešamos resursus un starpdisciplināras konkurētspējīgas zinātnieku grupas, kas zinātniskajā darbībā izmanto jaunākās pētniecības metodes un tehnoloģijas, kā arī iesaistot pētniecībā jaunos zinātniekus;

7.2.2. izglītojamiem (visu līmeņu) izglītības procesā, attīstot digitālu mācību saturu un inovatīvas pedagoģijas metodes, nodrošinot prakses un darba iespējas, kā arī projekta zinātnisko rezultātu izmantošanu vispārējās izglītības un augstākās izglītības mācību procesos;

7.2.3. nozaru politikas veidotājiem un ieviesējiem, sadarbojoties ar politikas veidotājiem projektu izstrādes laikā, un proaktīvi veicinot izmaiņas rīcībpolitikā;

7.2.4. sabiedrību kopumā, nodrošinot zināšanu pārnesi un veicinot izpratni par pētniecības lomu un devumu sabiedrībai, veicinot iesaisti pētniecības procesā (piemēram caur sabiedriskās zinātnes iniciatīvām), kā arī veidojot un izplatot sabiedrībai noderīgus resursus;

7.3. attīstīt inovatīvus risinājumus un veicināt to plašāku izmantošanu;

7.4. nodrošināt publisku pieejamību pētniecības rezultātiem, tai skaitā nodrošinot bezmaksas piekļuvi zinātniskajām publikācijām un deponējot jauniegūtus pētniecības datus pētniecības datu repozitorijos atbilstoši FAIR principiem - atrodami, pieejami, sadarbspējīgi un atkārtoti lietojami (findable, accessible, interoperable, reusable).

7.5. Apzināt iepriekšējos, citu institūciju un citu valstu pētījumus (*state-of-the-art*), instrumentus un datu bāzes.

8. Programmas īstenošanas laikā noteikt šādus sasniedzamos rezultātus:

8.1. izstrādāti vai pielāgoti inovatīvi, galalietotāju mērķa grupu vajadzībām atbilstoši rīki un risinājumi;

8.2. veicinātas izmaiņas rīcībpolitikā (piemēram, konsultējot nozaru politikas veidotājus, sagatavojot rekomendācijas un vadlīnijas);

07.06.2021. projekts

8.3. izveidoti starpdisciplināri un transdisciplināri (ar partneriem ārpus akadēmiskās vides) konsorcijs, iesaiste starptautiskās sadarbības tīklos un konsorcijs, projektu pieteikumi Eiropas Savienības un citās starptautiskās programmās;

8.4. attīstīts cilvēkkapitāls, iesaistot pētniecībā jaunos un diasporas zinātniekus, nodrošinot prakses un darba iespējas studējošajiem, kā arī attīstot ar programmu saistītus maģistrantūras un doktorantūras studiju modeļus;

8.5. zinātniskās monogrāfijas un oriģināli zinātniskie raksti *Web of Science* vai *SCOPUS* (A vai B) datubāzēs iekļautajos žurnālos vai konferenču rakstu krājumos.

9. Programmas īstenošanu bez papildu finansējuma piešķiršanas var pagarināt līdz vienam gadam, ja tas ir nepieciešams programmas un tās projektu rezultātu nostiprināšanai un publiskošanai.